

1

SUCHA BESKIDZKA W PIGUŁCE

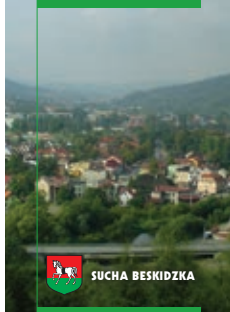
SUCHA BESKIDZKA

**Mini
przewodniki
po Suchej
Beskidzkiej.**

**W serii
ukazały się:**

1

**SUCHA
BESKIDZKA
W PIGUŁCE**

SUCHA BESKIDZKA

2

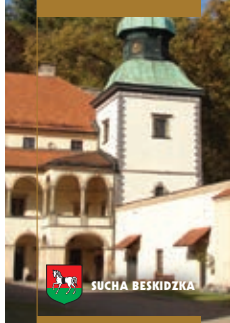
**ŚLADAMI
KOMOROWSKICH
PO SUCHEJ
BESKIDZKIEJ**

SUCHA BESKIDZKA

3

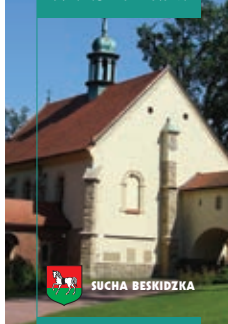
**ZESPÓŁ
ZAMKOWO-
-PARKOWY**

SUCHA BESKIDZKA

4

**ZESPÓŁ
KOŚCIELNO-
-KLASZTORNY**

SUCHA BESKIDZKA

5

**ŚLADAMI
SŁAWNYCH
SUSZAN**

SUCHA BESKIDZKA

1

SUCHA BESKIDZKA W PIGUŁCE

Nowy Kościół pw. NNMP. Fot. BW

Dom Katolicki w Rynku. Fot. BW

S spacer po najciekawszych zabytkach Suchej Beskidzkiej rozpoczynamy od centralnego punktu miasta, jakim jest Rynek ❶. Położony na skrzyżowaniu dróg, lekko pochyły, otoczony jest kamienicami, wśród których na szczególną uwagę zasługują dwie: narożna kamienica po wsch. stronie placu, wzniesiona na początku XX w., kilka lat po uzyskaniu przez Suchą praw miejskich, z balkonem zdobionym motywami secesyjnymi oraz powstały w tym samym okresie tzw. „Dom Katolicki” w pn. pierzei, подарowany w 1924 r. Towarzystwu Rzymskokatolickich Domów Ludowych przez ówczesną dziedziczkę suskiego zamku, Annę z Branickich Tarnowską, a dziś należący do miejscowej parafii rzymskokatolickiej.

Jednak budowlą, która przyciąga największą uwagę na Rynku, jest znajdująca się po jego wschodniej stronie drewniana karczma „Rzym” ❷. Zbudowana została w XVIII w., w czasie gdy na placu przy skrzyżowaniu głównych dróg w mieście zaczęły regularnie odbywać się jarmarki i targi. Jest budowlą zrębową, pokrytą potężnym, czterospadowym, gontowym dachem. Frontowa część dachu tworzy arkadowe, wsparte na profilowanych słupach podcienia. Obecny swój stan karczma zawdzięcza gruntownej renowacji przeprowadzonej w latach 60-tych XX w. W wyniku prowadzonych równoległe prac adaptacyjnych pewnym zmianom uległy rozwiązania komunikacyjne wewnątrz budynku. Z usytuowanej centralnie sieni, w której znajduje się sklepik z regionalnymi pamiętkami, można obecnie wejść do jednej z dwóch dużych, znajdujących się po przeciwnych stronach izb, z których jedna pełni rolę sali restauracyjnej, a druga kawiarnianej. We wnętrzach zachowały się belkowane pułapy. Karczma jest z pewnością jednym z najbardziej znanych zabytków Suchej, a to dzięki popularnej balladzie „Pani Twardowska” Adama Mickiewicza. Wszak to właśnie w „Rzymie” Mefistofeles upomniał się o duszę Imc Twardowskiego. Co więcej, wieszcz pisze: „Patrz oto jest karczmy godło, koń malowany na

Karczma „Rzym” nocą. Fot. AW

plótnie (...)”. Taki koń jest symbolem karczmy do dziś, a co ważniejsze, mógł być nim i w XVIII, i na początku XIX wieku, kiedy ballada powstawała. Karczma należała wówczas do właścicieli dóbr suskich – Wielopolskich, a oni właśnie koniem (herb Starykoń) się pieczętowali. Dzisiejszy herb miasta wywodzi się właśnie od tego przedstawienia heraldycznego.

D o mickiewiczowskiej ballady nawiązuje również fontanna, znajdująca się przed karczmą. Zaprojektowana przez artystę rzeźbiarza Wiesława Kwaka i umieszczona na Rynku w 2005 r., w rocznicę 600-lecia lokacji Suchej, jest ozdobiona głowami Mefistofelesa i Pana Twardowskiego, a także rzeźbą herbowego konia. Po tej samej stronie Rynku, nieco niżej, uwagę zwraca ozdobny drogowskaz, a pod nim, na powierzchni placu, płyta w kształcie stylizowanej taśmy filmowej. Została ona odsłonięta 22 czerwca 2011 r. w 105. rocznicę urodzin znakomitego amerykańskiego reżysera pochodzenia żydowskiego, Billy’ego Wildera, który przyszedł na świat w 1906 r. w Suchej, gdzie jego rodzice prowadzili restaurację na dworcu kolejowym. To właśnie stąd, z małego miasteczka nad Skawą, Wilder rozpoczął swą życiową wędrówkę, która poprzez Wiedeń, Berlin i Paryż (wymienione na drogowskazie i płycie) zaprowadziła go aż do hollywoodzkiej „Fabryki Snów” i... sześciu „Oscarów”.

Z Rynku kierujemy się na południe, ul. Kościelną w górę. Po kilkudziesięciu metrach, na narożnym budynku oglądamy tablicę ❸, upamiętniającą pobyt w Suchej Marii Konopnickiej. Wybitna polska pisarka przebywała w miasteczku nad Skawą przez cztery miesiące w 1890 r., mieszkając w tej właśnie okolicy.

Nieco wyżej wchodzimy na teren zespołu kościelno-klasztornego ❹. Powstanie suskiej świątyni wiąże się z osobą Piotra Komorowskiego, właściciela Suchej w 1. poł. XVII w. Obok samej parafii i kościoła parafialnego, którego budowę zakończono w 1614 r., Komorowski ufundował również klasztor, do którego

Stary kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny. Fot. AW

w 1624 r., po konsekracji świątyni, sprowadził kanoników regularnych z kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu (obecnie dzielnicy Krakowa), którzy pełnili tu swoją posługę do 1782 r. Do 1. poł. XIX w. poza kościołem i budynkiem klasztornym (pełniącym obecnie funkcję plebanii) znajdowało się tu siedem kaplic (do dziś zachowały się tylko trzy, w tym jedna, główna, nadbudowana w 1818 r. o drewnianą kondygnację i pełniąca odtąd funkcję dzwonnicy), a znaczna część placu, na którym się znajdujemy, służyła jako cmentarz. Dziś miejsce to wygląda zupełnie inaczej, z dominującą, potężną bryłą nowego kościoła parafialnego, zbudowanego w latach 1897-1908, dzięki fundacji ówczesnego właściciela zamku, Władysława Branickiego i jego matki, Anny, oraz pracom i ofiarom suskich kolejarzy oraz innych mieszkańców miasteczka. Zaprojektował go wybitny architekt krakowski, Teodor Talowski, w autorskim stylu tzw. „malowniczego eklektyzmu”, łączącego w twórczy sposób wątki różnych historycznych stylów budowlanych, w tym przypadku – gotyku i stylu romańskiego.

Choć budowlą górującą nad całym placem jest potężny nowy kościół, zwiedzanie warto rozpocząć od starszej świątyni, stojącej nieco z tyłu i połączonej arkadą z renesansowym budynkiem dawnego klasztoru kanoników regularnych, pełniącym obecnie funkcję plebanii (na zewnętrznej ścianie arkady ładnie prezentują się dwie bardzo cenne renesansowe tafle majolikowe, z przedstawieniem Ukrzyżowania Chrystusa oraz herbem Korczak Piotra Komorowskiego). Stary kościół jest niewielką, późnogotycką budowlą jednonawową, z prezbiterium połączonym z zakrystią, kilkadziesiąt lat młodszą kaplicą Matki Bożej Bolesnej, dobudowaną do prezbiterium od strony północnej oraz dachem zwieńczonym XVIII-wieczną barokową wieżyczką na sygnaturkę. Jednolite wyposażenie wnętrza utrzymane jest w stylu barokowym i rokocowym. Uwagę zwraca zwłaszcza sześć drewnianych ołtarzy, z których naj-

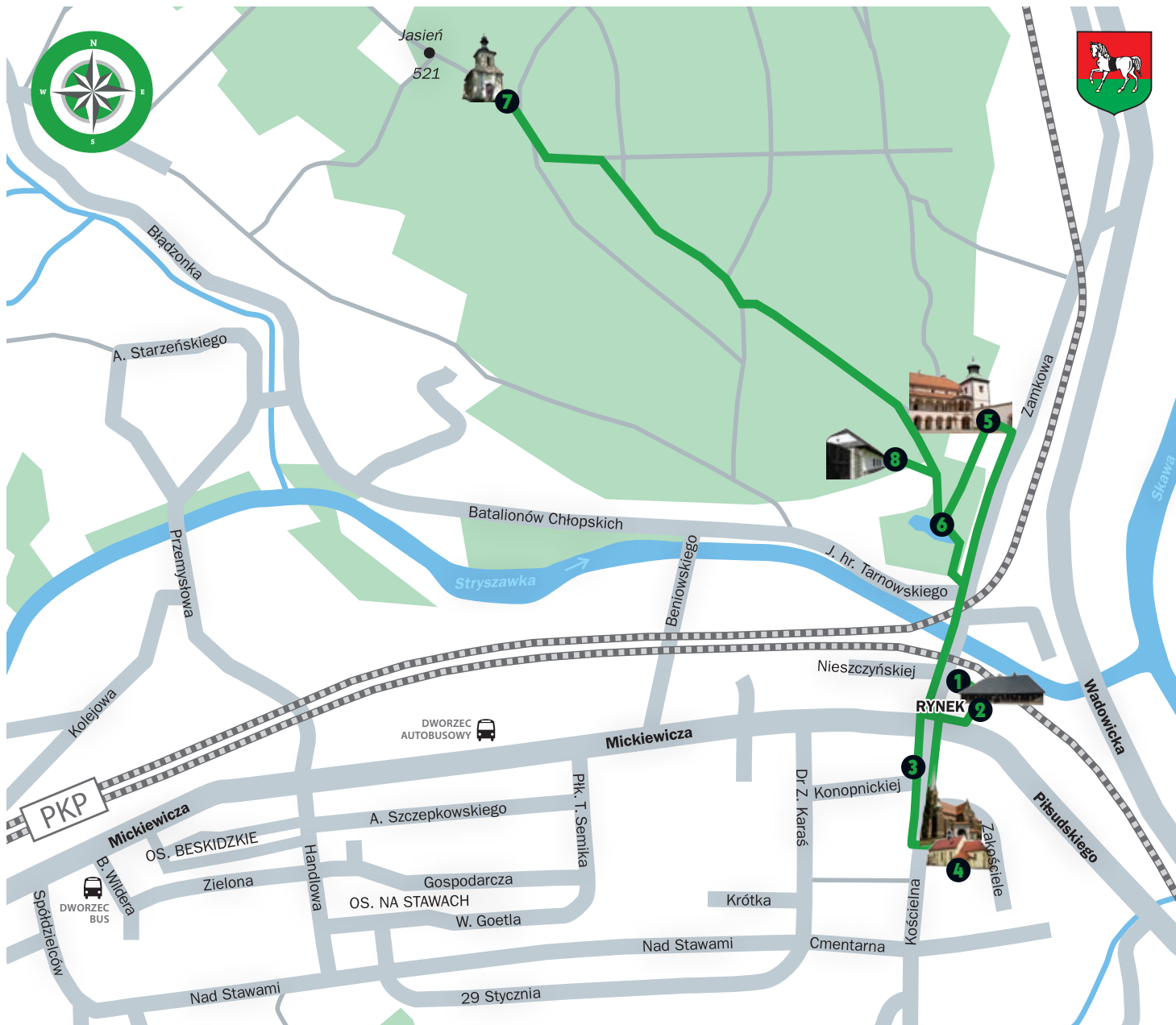

Klasztor Kanoników Regularnych Laterańskich – obecna plebania. Fot. BW

cenniejsze są: ołtarz główny ufundowany w 1793 r. przez Teresę Wielopolską, dzieło suskiego stolarza Postuły z obrazem przedstawiającym Nawiedzenie Najświętszej Marii Panny (wezwanie kościoła) i portretem św. Moniki (powyżej) oraz boczny ołtarz św. Krzyża na południowej ścianie nawy, fundacja Anny Konstancji z Lubomirskich Małachowskiej (z pierwszego małżeństwa – Wielopolskiej) z 1703 r., w którego centralnej części umieszczono rzeźbiony krucyfiks na tle malowanego pejzażu Jerolimy z postaciami Marii Magdaleny pod krzyżem. Ciekawa jest także barokowa polichromia ze sceną Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny na drewnianym sklepieniu kolebkowym w prezbiterium.

Ze starego kościoła przez ceglana przewiązkę, z dobudowanym pomieszczeniem zakrystii, można przejść bezpośrednio do nowej świątyni, która jest budowlą jednonawową, z transeptem (nawą poprzeczną), zamkniętą apsydą. Marmurowy neoromański ołtarz główny w prezbiterium zaprojektował wybitny krakowski architekt Zygmunt Hendel, niestety jego projekt nie został nigdy w pełni zrealizowany. W 1912 r. umieszczono w kościele dolną część ołtarza, wykonaną przez Antoniego Madeyskiego, jednak budowy nie ukończono, na dodatek w 1970 r. dokonano kolejnego przekształcenia, pozostawiając na swoim miejscu jedynie najniższy fragment konstrukcji, natomiast z pozostałych elementów wykonano m.in. stół ołtarzowy, pulpit oraz ołtarz Matki Bożej Nieustającej Pomocy w przebiegającym przez apsydę ambicie (obejściu prezbiterium).

Na ścianach prezbiterium umieszczono cztery figury polskich świętych: Stanisława biskupa, Stanisława Kostki, Jana Kantego i królewicza Kazimierza Jagiellończyka, wyrzeźbione w kamieniu pińczowskim przez Władysława Druciaka, który wykonał również stacje drogi krzyżowej osadzone na ścianach kościoła. Przy łuku arkady na skrzyżowaniu transeptu i nawy znajdują się rzeźby Matki Bożej (po prawej stronie) i Najświętszego Serca Jezusowego (po lewej).

SUCHA BESKIDZKA W PIGUŁCE

- 1** Rynek
- 2** Karczma „Rzym”
- 3** Tablica poświęcona Marii Konopnickiej
- 4** Zespół kościelno-klasztorny
- 5** Zamek
- 6** Park zamkowy
- 7** Kaplica na Jasieniu
- 8** „Domek Ogrodnika”

Polichromia w nowym kościele. Fot. BW

Przy przeciwległych ścianach transeptu stoją dwa ołtarze boczne. Są to: ołtarz Najświętszego Serca Pana Jezusa, zaprojektowany przez Franciszka Mączyńskiego i wykonany w 1914 r., z rzeźbami, przedstawiającymi Jezusa Miłosiernego oraz św. Franciszka (po lewej) i św. Antoniego (po prawej), autorstwa Michała Korpala oraz ołtarz Męki Pańskiej, projekt Zygmunta Hendla z 1927 r., z grupą Ukrzyżowania (Chrystus na Krzyżu oraz Matka Boża i św. Jan Ewangelista) wyrzeźbioną przez Franciszka Stycznia i mozaiką, przedstawiającą św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus, autorstwa Edwarda Matuszczaka.

Wsuskiej świątyni zastosowano bardzo rzadką technikę kładzenia polichromii bezpośrednio na cegle. Została ona wykonana w 1957 r. przez Mariana Konarskiego i Tadeusza Kurka. Warto także zwrócić uwagę na ambonę, zaprojektowaną przez samego Teodora Talowskiego, autora projektu architektonicznego kościoła.

Opuszczamy zespół kościelno-klasztorny, wracamy na Rynek i udajemy się na północ, ul. Zamkową, przekraczając dwukrotnie tory kolejowe oraz – pomiędzy nimi – most na rzece Stryżawce. Gdy w 2. poł. XIX w. władze Austro-Węgier podjęły decyzję o budowie strategicznej linii kolejowej, przebiegającej z zachodu na wschód wzdłuż Beskidów (tzw. „kolej transwersalna”), na miejsce jednej z istotniejszych stacji węzłowych wybrano właśnie Suchą. Tutaj od głównej trasy odchodziła ważna boczna linia w kierunku Krakowa (przecinamy właśnie oba te trakty komunikacyjne). Pierwszy pociąg wjechał na suski dworzec w 1884 r., półtora roku później otwarto oficjalnie dworzec kolejowy; odtąd przez wiele lat kolej odgrywała bardzo ważną rolę w życiu Suchej, ba, nazywano ją nawet „miastem kolejarzy”, gdyż niemal w każdej rodzinie można było znaleźć osobę pracującą na kolei, bądź w powiązanej z nią branży.

Renesansowy zamek. Widok od strony dziedzińca. Fot. AW

Po przekroczeniu torów kolejowych idziemy dalej na wprost, wzdłuż kamiennego ogrodzenia parku zamkowego. Mijamy wschodnie wieże rezydencji, przechodzimy na drugą stronę ul. Zamkowej i przez bramę wchodzimy na imponujący dziedzińiec arkadowy suskiego zamku. Powstanie zamku wiąże się z osobą Kaspra Castiglione-Suskiego, złotnika krakowskiego pochodzenia włoskiego, właściciela Suchej od 1554 r., który wystawił w tym miejscu niewielki dwór obronny, jednak prawdziwego blasku rezydencji nadała rozbudowa, przeprowadzona przez znanego nam już Piotra Komorowskiego w 1. poł. XVII w. Z tego okresu pochodzi także m.in. dziedzińiec, na którym się znajdujemy, wzorowany na słynnym dziedzińcu krakowskiego zamku królewskiego. Z tej właśnie przyczyny suska rezydencja jest popularnie zwana Małym Wawelem. Na przestrzeni wieków zamek był siedzibą znanych polskich rodów szlacheckich. Po Komorowskich rezydowali tu: Wielopolscy, Branicy (za sprawą których w XIX w. zgromadzono na zamku wspinałką, słynną daleko poza Suchą kolekcję biblioteczną-muzealną, niestety rozproszoną i częściowo zniszczoną wskutek zawieruchy wojennej 1939-1945 i pierwszych lat powojennych) i Tarnowscy. Dziś zamek stanowi centrum życia społeczno-kulturalnego miasta. W jego murach znalazły swoją siedzibę: Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej wraz z Centrum Informacji Turystycznej, Miejski Ośrodek Kultury-Zamek oraz Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii, działa tu także hotel i stylowa restauracja.

Aby zwiedzić wnętrze zamku, kierujemy się z dziedzińca w lewo. Tu, na parterze skrzydła południowego, znajduje się wejście do Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej. Zwiedzanie odbywa się z miejscowym przewodnikiem i obejmuje ekspozycję poświęconą sądownictwu w „państwie suskim” w XVIII w. oraz dawnym narzędziom tortur i kar (na parterze) oraz komnaty pierwszego piętra, gdzie prezentowana jest wystawa poświęcona historii

Kominek ufundowany przez Komorowskich ok. 1617 r. Fot. BW

Suchej i okolicy. Po zwiedzeniu ekspozycji, krążankiem pierwszego piętra udajemy się do największego i najbardziej reprezentacyjnego pomieszczenia zamku, jakim jest sala rycerska w centralnej części skrzydła zachodniego. We wnętrzu szczególną uwagę zwraca bardzo cenny, manierystyczny kominek, ufundowany ok. 1617 r. przez Piotra Komorowskiego, ozdobiony kartuszami z herbami fundatora (Korczak, po lewej) i jego żony, Katarzyny z Przerębskich (Nowina, po prawej). Na wschodniej ścianie sali, ponad wyjściem na krążanek, wiszą portrety właścicieli zamku: Kaspra Castiglione-Suskiego, Piotra Komorowskiego, Jana Wielopolskiego oraz Aleksandra Branickiego, namalowane przez suskiego artystę Rafała Lenarta.

Z sali rycerskiej można przejść do kilku sąsiednich pomieszczeń, wykorzystywanych jako pomieszczenia ekspozycyjne dalszych wystaw organizowanych pod egidą Muzeum Miejskiego, a także do Galerii Sztuki „Zamek”, prowadzonej przez Miejski Ośrodek Kultury.

Wracamy na krążanek i kierujemy się w lewo do pomieszczenia wewnątrz wieży zegarowej, które pełni funkcję kaplicy zamkowej pw. św. Piotra Apostoła, także ufundowanej przez P. Komorowskiego. Najcenniejszym elementem kaplicy jest zachowana fragmentarycznie polichromia, przedstawiająca Tajemnicę Mszy Świętej według Żywota Pana Jezusa, będąca jednym z niewielu zachowanych przykładów późnogotyckiego malarstwa ściennego w Polsce. Poszczególne sceny są podzielone na dekoracyjne kwatery, zdobione ornamentem i opatrzone odpowiednimi sentencjami staropolskimi.

Z wiedziny zamek, wychodzimy z holu Muzeum Miejskiego wyjściem południowym, wchodząc na teren parku zamkowego 6. Prawdopodobnie już w czasach Kaspra Suskiego w bezpośrednim sąsiedztwie dworu obronnego znajdował się renesansowy ogród,

Widok na południową elewację zamku od strony parku. Fot. BW

przekształcony później, na początku XVIII w., zgodnie z panującą ówczesnie modą w ogród barokowy, tzw. „francuski”, o czym świadczy zachowany do dzisiaj symetryczny układ alejek przed południową elewacją zamku. Wtedy to także, w ramach przekształceń, które objęły cały zespół zamkowo-parkowy za czasów Anny Konstancji z Lubomirskich Wielopolskiej (z drugiego małżeństwa – Małachowskiej), powstał wydłużony staw, równoległy do elewacji. Obecny kształt parku zamkowego pochodzi z połowy XIX w. Wówczas ogromną popularność zyskały parki krajobrazowe (tzw. „angielskie”), które w przeciwieństwie do dokładnie rozplanowanych, geometrycznych parków „francuskich” cechowały się dużą swobodą rozmieszczenia drzew i krzewów, co miało wywołać wrażenie „dzikości” i naturalności przyrody, czego przykładem jest także suskie założenie. Od strony parku pięknie prezentuje się dwupiętrowe skrzydło południowe rezydencji, zamknięte po obu stronach dwiema bliźniaczymi, wysuniętymi nieco przed elewację wieżami. Zostały one wzniesione na początku XVIII w., gdy panią na zamku była wspomniana już wyżej Anna Konstancja z Lubomirskich.

Od strony północno-zachodniej park łączy się w naturalny sposób z lasem pokrywającym opadające ponad zamek stoki góry Jasień. Tuż pod skarżą leśną wznosi się charakterystyczny, ceglany budynek – to neogotycka oranżeria, wzniesiona na miejscu wcześniejszej w latach sześćdziesiątych XIX w. Oranżeria pełniła funkcję ogrodu zimowego, uprawiano w niej także liczne egzotyczne gatunki roślin, m.in. cytrusy, których owoce sprzedawano następnie na rynku krakowskim; ponoć trafiały nawet na dwór królewski.

Przed oranżerią, w prawo na stok odchodzi ścieżka, którą idąc za znakami biało-niebieskiego miejskiego szlaku historycznego i mijając po drodze tablice edukacyjne ścieżki przyrodniczo-leśnej,

Kaplica konfederacka na górze Jasień. Fot. BW

wytyczonej przez Nadleśnictwo Sucha, możemy dotrzeć w niespełna pół godziny pod szczyt Jasienia (521 m n.p.m.), gdzie stoi murowana kaplica **7**, wzniesiona dla upamiętnienia walk z Moskalami, toczonych w tych okolicach w czasach konfederacji barskiej w 1771 r. Kaplica powstała wkrótce po upadku zrywu barskiego, w 1773 r., a wzniesli ją ponoć sami ocalali konfederaci.

W pobliżu oranżerii, po jej drugiej stronie, bezpośrednio przy murze ograniczającym zespół zamkowo-parkowy od strony wschodniej, wznosi się charakterystyczny, wydłużony, potynkowy biały budynek, nakryty ładnym, wysokim dachem siodłowym, krytym gontem. To tzw. „Domek Ogrodnika” **8** z przełomu XVIII i XIX w., w którym mieści się dział etnograficzny Muzeum Miejskiego (zwiedzanie z przewodnikiem Muzeum). Można tu obejrzeć interesującą ekspozycję, poświęconą kulturze materialnej i duchowej Górali Babiogórskich i Żywieckich, grup etnograficznych, zamieszkujących okolice Suchej, zgromadzoną w większości przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Suskiej, które od 1996 r. prowadziło Izbę Regionalną. Ekspozycja obejmuje m.in. zaaranżowane wnętrza chaty z przeł. XIX i XX w., z komorą i izbą mieszkalną, zrekonstruowany szałas pasterski, dawną kuźnię, przeniesioną tu z Zawoi, narzędzia do obróbki drewna i lnu oraz rękodzieła ludowe.

S pacerując zacisznymi alejkami parkowymi dojdziemy do bramki, przekutej w zamkowym murze w jego południowo-wschodniej części. Wychodząc przez nią na ul. Zamkową tuż obok przejazdu kolejowego warto mieć świadomość, że przebudowa układu komunikacyjnego Suchej miała wpływ na znaczne zmniejszenie obszaru terenu parku zamkowego, który pierwotnie sięgał aż po rzekę Stryśzawkę. Ponownie przekraczamy tory oraz most i znaną nam już drogą wracamy na Rynek, kończąc nasz krótki spacer po Suchej Beskidzkiej.

Domek Ogrodnika. Dział Regionalny Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej. Fot. MS

Wyposażenie komory. Fot. MS

Wnętrze szalasu pasterskiego. Fot. MS

Tekst i koncepcja serii: Marcin Leśniakiewicz

Redakcja: Barbara Woźniak

Opracowanie graficzne: Maciej Hojda

Zdjęcia: Janusz Sobala (JS), Barbara Woźniak (BW),
Adam Wróbel (AW), Monika Spyrka (MS)

Wydawca:

muzeum
miejskie
Suchej Beskidzkiej

Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej
ul. Zamkowa 1, 34-200 Sucha Beskidzka
www.muzeum.sucha-beskidzka.pl
e-mail: muzeum@sucha-beskidzka.pl
tel./fax 33 874 26 05

Zwiedzanie:

w sezonie od 1 maja do 31 października:
wt.–pt. od 8.00 do 16.00, sb.–ndz. od 9.00 do 17.00,
w poniedziałki nieczynne

poza sezonem: od 1 listopada do 30 kwietnia:
wt.–sb. od 8.00 do 16.00,
w niedziele i poniedziałki nieczynne

Uwaga: Ostatnie wejście zwiedzających następuje
pół godziny przed zamknięciem ekspozycji.

Dział Informacji, Edukacji i Promocji: Punkt Informacji Turystycznej:
tel. 33 874 26 05 wew. 21,
it@sucha-beskidzka.pl, rezerwacje@sucha-beskidzka.pl

ISBN 978-83-937602-1-3 ISBN 978-83-937602-0-6 (cała seria)

Na okładce: Panorama Suchej Beskidzkiej z Garców. Fot. JS

Wydanie dofinansowane przez:

FUNDACJA
BRE BANKU

Burmistrz Miasta
Sucha Beskidzka

muzeum
miejskie
Suchej Beskidzkiej